

totid» del text de la Vulgata.¹⁰ No hi ha, doncs, obcecció contra un substantiu baix-fràncic antic *behuod 'protecció' que correspon al verb *behuodit* tal com l'a-al. ant. *huot* «Haube, Helm», ags. *hōd* 'caputxa', fris. ant. *hōde* 'protecció' al verb *hūten*, etc. (un abstracte alemany *behut* avui desusat, es documenta, però, per mitjà de l'adj. *behtsam* 'caute').

Justament aquest sentit de *haube* 'còfia' o *hood* 'caputxa' correspon bastant exactament al del *baüyt* que ja he anunciat. Llegim en la *Crònica* del Conqueridor, quan s'oposa a l'avenç de Blasco d'Alagó sobre Morella, que el trobà «vestit son perpunt e sa espasa cinta e un *babuyt* de malles de ferre al cap», cap. 25, forma que tenim documentada en el ms. D, un dels més ben conservats, el de la Biblioteca Reial de Madrid, de primers del S. XIV; és veritat que el ms. de Poblet porta ací *batut*, però aquella forma està bastant ben confirmada pel ms. d'Ayamans (E, en pergamí del S. XV),¹¹ el qual porta *bareyt*.¹² Hem de comptar, doncs, amb la seguretat que des del S. XIV circulaven dues variants equivalents en aquest mot: *batut* i *babuyt* (que el copista del marquès d'Ayamans llegí inexactament *bareyt*, amb *re* pres per *hu*).

La variant *batut* reapareix en altres passatges, que en precisen millor el sentit, en particular el famós de la ferida del monarca sota les muralles de València, on usa repetidament el present històric, tan típic de l'estil jaumí: «volvem-nos contra la vila a esguardar los sarraïns... e un ballester tira'ns, e depart lo capell de sol e el *batut*, dóna'ns en lo cap ab lo cairrell, prop del front, e Déus...» (cap. 266); ací la versió de Marsili tradueix *capell* per *galerus* i *batut* per «pileum variatum» (seria doncs una peça de teixit de colors vairs en forma de barret, veg. Soldevila, p. 314a): el cairrell ficant-se entre el capell de sol i el *batut* (i departint-los o sigui separant-los) se li clava en el front, que és efectivament on trobarem la ferida en la calavera del rei, en desenterrar-lo el 1835.

En fi *batut* apareix encara en la *Crònica* de Muntaner, i ací ja no es tracta d'una peça d'armadura sinó simplement de la caputxa o gambuix que guarda el front d'un nen, l'infant En Jacme de Mallorca, que Muntaner acomboïa cofoiament des de Sicília a Catalunya: quan la reial àvia entenedrida el veu arribar «ab la cara rient e bella, e vestit de drap d'aur, mantell catalanesc, e pel·lot,¹⁴ e un bell *batut*, d'aquell drap mateix, al cap» (cap. CCLXIX).¹⁵

En conclusió el *babuyt* o *batut* era sempre una protecció del cap, una espècie de capell fort de cuir o cota de malles en els guerrers, un drap que defensava del sol en les criatures. Parteixo del supòsit que el fràncic *behuod* passà al francès antic en una forma que primer seria *bebut — amb reducció del diftong *uo*, que s'accentuava *úq* sobre la *u*, i per influència de la *h* aspirada es tornà de seguida *babut*, designant la protecció en cuir d'un cofre o bé la guarda del front dels guerrers i dels infants.

Preciso detalls fonètics. La líquida de la variant *babur* o *babul*, minoritària en francès antic, podria venir d'un esforç per conservar el caràcter sonor de

la *-d* de *behuod*, o bé d'una substitució analògica en el S. XIII-XIV (quan, en el procés d'emmudir-se les oclusives finals en francès del Nord, havien ja arribat a meres espiracions evanescentes): observem, en efecte, que la líquida es documenta primer en el derivat *baburier* l'any 1292 'fabricant de baguls', dada molt poc anterior al *babuier* de 1313, que pressuposa l'emmudiment complet de la final de *babu(t)*; també la *-r* final s'emmudí àmpliament en francès mitjà, d'on freqüents vacil·lacions entre *-r*, *-t* i zero; la *-l* pogué néixer d'una dissimilació en *baburier*. Finalment quan el mot passà al català com a nom d'armadura o gambuix, *baüt* seria substituït per *badut, segons el model de *mudar* = fr. *muer*, *emmudair* = fr. *amuür*, etc., i **ba(d)ut* passà en part a *batut* per confusió amb el participi de *batre*.¹⁶ Amb raó observa Moll en el seu diccionari, que no veu relació semàntica raonable entre *batut*, peça indumentària i el verb *baire*, i això el condueix a suggerir-nos que *babuyt* fos «la forma normal del mot, i *batut* una forma secundària i analògica».¹⁷

DERIV.: *Ba(g)ulada* (AlcM). *Ba(g)ulaire* [S. XIX, AlcM] o *baïler* [1696, Lacav.]. *Embagular*. *Desembagular*.

¹ *Baut*, que apareix una vegada en català (Aversó, *Torc.*) i una altra en oc. ant. no hi té res a veure, car com es veu per l'accentuació en la *á*, és una variant de l'adjectiu *bald*, *-t*, 'alegre, valent'; cosa semblant s'ha de dir d'un hapax oc. ant. *bàuc*. —

² La *-t* d'aquesta grafia del *TdF* no té força per al provençal, on la *-t* és muda; però en altres dialectes es pronuncia, com en el roerg. *bobut* (Vayssier, que és la pronúncia local moderna de *babut*, ja usat allí en el S. XVIII: Peyrot). En bearnès i gascó (Palay) trobem les grafies *babutch*, *babuth*, on *-tch* i *-th* corresponen més aviat a *-ÜLL'* que a *-UT'*, però es tracta d'una dualitat quasi homòfona, que pot resultar d'una desviació secundària i recent (deguda, p. ex., a la influència de la família de CUCULLA, *-ULLU*). —

³ Un cofre de cuir: observem, però, que aquesta *-r* pot estar mancada de tot valor antic, car és d'un text andalús. — ⁴ Allí pot ser importada de Catalunya: esporàdicament pogué ja existir en la nostra llengua en el S. XVI o abans, però vista la manca total de dades medievals, és més natural que es tracti d'un cas recent de *g*, en part antihiàtica i afavorida per la influència del mot afí *bagatge*, it. *bagaglio*. —

⁵ La *Papallona* de Narcís Oller, tant en el sentit primari, com en el de 'taüt': «deixà'l *bagul* dret a l'antesala», p. 195, «lo petit *bagulet* dessota del bras», p. 168. Els diccionaris solament registren *babul* (Torra, Lacav., Belvitges, Labèrnia 1839) fins a finals del S. XIX. I és la forma que usava encara Marian Aguiló en les seves tètriques estrofes de 1849 «de la tomba --- ton *baül*, mare volguda, / he baixat a obrir: t'he vista ---» (*Antol. Poèt.* 1975, p. 60). — ⁶ Però sí, per exemple *baület de cosir* 'capsa de costura'. A Xaló una penya duu el nom de *Cantal del Baül*: segurament tampoc hi ha ací comparació amb un fèretre: l'informant observà